LXXXII. Seriia: Pedahohichni ta istorychni nauky (pp. 210–216). Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova.

Danilina Vira Oleksandrivna, Teacher of Fine and Decorative Arts of Shevchenkivska Specialized Boarding School with in-depth study of humanitarian and aesthetic subjects of Cherkasy regional council, Ukraine; viradanilina@ukr.net, https://orcid.org/0000-0002-7642-7188

Tree of Life: Creating a decorative composition by means of computer graphics

The article is devoted to own author's experience of acquaintance of students of basic and senior school with decorative art of Cherkasy region and its features. Moreover, creation of decorative composition according to own plan using means of computer graphics by the example of an integrated lessons on the topic "Creation of an ornament "Tree of Life" during such courses as "Decorative and Applied Arts" and "Computer Graphics" in the educational process of specialized secondary school with in-depth study of humanitarian and aesthetic subjects.

The students did their creative work in two stages. The first stage of the work involved acquaintance of students with the ornamental style of the symbol "Tree of Life", understanding its features and studying the patterns at lessons of decorative and applied arts. The purpose of this stage was to teach pupils to notice the shape of trees, animals and plants in the world around them; to feel expediency and harmony of natural forms; to find a balance of elements and motives in a holistic composition; teach a "meaningful" understanding of composition; to develop the interest of Ukrainian art and the desire to learn about it.

The second stage of the work took place at lessons of computer graphics, where the "Tree of Life" ornament was made in the computer CorelDraw graphic editor. The students created a stylized image using simple geometric shapes (circle, oval, square, etc.); at the same time students learned how to use various elements in the graphic editor: to move elements on a working field; to increase or decrease them; to copy elements in a circle and in a mirror image; use the palette.

The main feature of the graphic editor CorelDraw is the ability to combine techniques using the tool "Curve", which helps to implement the creative ideas of students.

The mentioned system of the integrated lessons can be used in practice of teaching fine arts in general secondary education institutions, colleges of art, out-of-school educational institutions, etc.

Keywords: decorative composition, computer graphics, CorelDraw graphic editor, integrated lessons, students of basic and secondary school, specialized secondary school with in-depth study of humanitarian and aesthetic subjects.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2021 р.

DOI https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-36-41
УДК 37.091.33 : [796.1 : 347.781]

Гавриш Наталія Василівна,

доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання, Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ, Україна; n.rodinaga@ukr.net; https://orcid.org/0000-0002-9254-558

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО ПОЛЯ ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ З ХУДОЖНІМ СЛОВОМ

У статті представлено методику використання ігрового поля як одного з ефективних засобів освітньої роботи з дітьми раннього віку для їх ознайомлення з художнім словом. Ігрове поле позначено як універсальний і багатоваріантний за способами створення і наповнення дидактичний простір для розгортання спільної діяльності дітей за участю чи під керівництвом педагога. Висвітлено методику використання ігрового поля, принципи її реалізації, представлено основні способи роботи з текстами. Схарактеризовано фольклорні й літературні твори для малюків, представлено традиційні та інноваційні засоби й методи роботи з текстами в групах раннього віку.

***Ключові слова:** діти раннього віку, ігрове поле, літературні твори для дітей раннього віку, методика роботи з текстами.*

Вступ. Педагогіка раннього віку дедалі частіше стає предметом психолого-педагогічних досліджень, що, своєю чергою, зумовлює активні пошуки практиків ефективних засобів оптимізації освітньо-виховного процесу в групах дітей раннього віку. Шляхи його оптимізації та осучаснення науковці й практики вбачають у створенні розвивального середовища; забезпеченні такої організації життєдіяльності, яка відповідає віковим можливостям і темпоритму дітей; у розробці ефективних засобів виховання-навчання-розвитку малюків; створенні якісного дидактичного забезпечення та методичного супроводу освітнього процесу в групах раннього віку.

Названі аспекти стали предметом дослідження у межах інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня «Педагогічні умови становлення й розвитку особистості на ранніх етапах онтогенезу», що здійснювався протягом 2019–2021 років у групах раннього віку закладів дошкільної освіти під керівництвом науковців лабораторії дошкільної освіти і виховання НАПН України (Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Рагозіна) [4]. Основна ідея дослідження полягала у виявленні залежності між особливостями становлення і розвитку дітей раннього віку і створеними умовами сприяння їхньому особистісному розвитку та розробки відповідного

цим умовам дидактико-методичного забезпечення і супроводу освітнього процесу в групах раннього віку. Серед завдань дослідження значну увагу було приділено добору й розробці сучасних засобів виховання-навчання-розвитку малюків (ігрове поле, набірне полотно, дидактична рамка, коректурна таблиця, динамічні конструкції, просторові маркери тощо) і методик їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підґрунтя проведеного дослідження забезпечено науковими працями з проблематики раннього віку (Н. Аксаріна (1981) [1], А. Богуш (2006) [2], Д. Ельконін (1995) [7], М. Кольцова (1983) [11], М. Щелованов (1965) [2] та ін.). Вивченню особливостей становлення й розвитку особистості на ранніх етапах онтогенезу в особистісно зорієнтованій взаємодії з дорослим присвячені дослідження психологів і педагогів (Л. Виготський (1984) [3], О. Кононко (1985) [12], М. Лісіна (1986) [15], Г. Ляміна (2005) [16], С. Новосьолова (1988) [10] та ін.). Питанням розробки ефективних засобів раннього виховання і навчання присвячено праці Л. Павлової (2004) [17], О. Саприкіна (2006) [20], Т. Юртайкіна (1995) [21] та ін.). Було враховано загальні підходи, які відображено в концепції створення розвивального середовища на засадах особистісного підходу (С. Новосьолова (2005) [10]. Цілемотиваційний, змістовий та процесуальний аспекти розробленого підходу до організації освітньо-виховного процесу в групах раннього віку знайшли відображення в «Концепції розвитку дітей раннього і дошкільного віку» (2020) [13].

Незважаючи на різні аспекти проблеми у названих дослідженнях, науковці наголошують на необхідності надання дітям якомога більше можливостей для активної і різноманітної діяльності для задоволення їхніх потреб, забезпечення комфортності та емоційного благополуччя. Особливого значення вони надають засобам і способам стимулювання особистісного розвитку малюків. Зокрема, підкреслюють значення активного використання художнього слова у ранньому віці, що має першорядне значення для формування, світогляду, розвитку мислення й уяви, збагачення емоційної сфери малюків, сприйняття ними дивовижних зразків рідної мови (А. Богуш (2006) [2], Л. Виготський (1984) [3], Н. Гавриш (2005) [4], О. Запорожець (1986) [9], М. Єлагіна (1976) [8], Н. Лі (2001) [14], Є. Тихєєва (1981) [18], О. Ушакова (2010) [19] та ін.).

Мета статті: представити методику використання ігрового поля як одного з ефективних засобів освітньої роботи з дітьми раннього віку в аспекті їх ознайомлення з художнім словом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під ***ігровим полем*** розуміємо універсальний і багатоваріантний *за способами створення* (основою можуть бути: пакувальна коробка, стіл або підлога, вкриті тканиною потрібного кольору або хусткою/палантином/кольоровим картоном необхідного розміру) і *наповнення* (театральні ляльки, іграшки, предмети, картинки чи пласкі зображення, предмети-замінники тощо) дидактичний простір для розгортання спільної діяльності дітей за участю чи під керівництвом педагога. Ігрове поле забезпечує широкі можливості для комунікації і взаємодії учасників, їхнього творчого самовираження в межах ініційованої і керованої вихователем чи самостійної ігрової діяльності дітей.

У групі раннього віку частіше саме вихователь стає ініціатором створення ігрового поля та розгортання дій на ньому. Розкладаючи кольорову основу на стіл, килим чи підлогу, він коментує свої дії, пояснює дітям, які знаходяться ближче до нього, що далі буде відбуватися. Запрошує дітей діяти разом, але не наполягає на обов'язковій присутності й участі кожного. Використовуючи фігурки, картинки, іграшки, педагог може розповідати коротку динамічну історію, поступово залучаючи дітей (у максимально комфортній кількості) до включення в процес розповідання. Усе це готує дітей до самостійної гри. Вихователь може допомогти дітям за аналогією розгорнути ігрове поле на килимі чи на підлозі, а дехто може продовжувати самостійну гру на ігровому полі, що на столі. Участь дорослого в такій грі певний час є безпосередньою і може відбуватися на кількох рівнях – як керівника процесу й водночас виконавця однієї чи кількох ролей згідно з сюжетом. Ігрове поле можна використовувати і в індивідуальному форматі взаємодії дорослого з однією чи двома дітьми. Мовленнєво-ігрова взаємодія учасників на ігровому полі є ефективним інструментом розвитку мовлення дітей, ознайомлення їх із художнім словом.

Під ***художнім словом*** ми розуміємо широку жанрову палітру літературних і фольклорних творів, що акумулюють у собі надзвичайні виховні й розвивальні можливості мистецтва, обумовлені специфікою засобів втілення в ньому художнього образу як спресованої типовості узагальнених життєвих явищ, створення художньої моделі реального світу. Вчені зауважують особливість сприйняття дітьми різного віку змісту й форми літературних творів різних жанрів, коли дитина проходить довгий шлях від наївної участі в зображуваних подіях до більш складних форм естетичного сприймання. Специфіку сприйняття художніх текстів автори пояснюють передусім конкретністю мислення, невеликим життєвим досвідом, безпосереднім ставленням до дійсності дітей (Т. Алієва, Л. Виготський, О. Запорожець, Н. Карпинська, М. Коніна, Л. Стрєлкова та ін.) [2]. Названі особливості розвитку дітей зумовлюють потребу в забезпеченні активного сприйняття ними твору, емоційного переживання й проживання подій, взаємин, почуттів, про які в ньому йдеться, заснованих на його розумінні.

Важливим для правильної організації роботи в групах раннього віку з художнім словом є осмислення специфіки сприйняття малюками текстів та ознайомлення зі змістом відповідного розділу програм для груп раннього віку.

З перших днів малюка оточують малі фольклорні жанри: утішки, забавлянки, примовки, пісеньки… Науковці вказують на їх особливе значення для психофізичного розвитку з огляду на той факт, що ритм віршованих текстів для малят відповідає внутрішнім темпоритмам дитини (М. Кольцова) [11]. Саме тому малюки легко запам'ятовують їх зміст, упізнають типові фольклорні образи (лисичка-сестричка, півник-гребінець, котик-муркотик, вовчик-братик) та інших знайомих героїв казки в книжці,

анімаціях; емоційно та активно реагують на казки, вірші, виявляють бажання рухатися за їх ритмами, включаються у промовляння поетичних текстів. Поступово малюки привчаються уважно слухати доступні за віком художні тексти, відповідати на елементарні запитання за змістом, супроводжуючи процес розглядання ілюстрацій у книжках, альбомах, інших видах візуалізації окремими словами, фразами, рухами. Регулярні повтори знайомих текстів, що є характерним і навіть бажаним для раннього віку, сприяють тому, що малюк починає додавати за дорослим окремі слова, пісеньки з текстів, супроводжуючи їх виразними жестами, діями з іграшками, персонажами казок, звуконаслідувальними діями (А. Богуш, М. Коніна, Є. Тихєєва, О. Саприкіна, О. Трофимова та ін.) [2].

Художнє слово не просто збагачує життя малюків з перших кроків життя цінною інформацією, воно задає йому ритм, смак, задоволення. Тому організацією життєдіяльності дітей раннього віку передбачено обов'язковий супровід художнім словом кожного важливого моменту дня (а неважливих моментів у малюків просто не буває).

У традиційній практиці серед форм роботи з ознайомлення дітей раннього віку з художнім словом переважають розповідання, читання казок та коротких оповідань у супроводі ілюстративного матеріалу, виразне читання та обігрування поетичних текстів, вживляння малих фольклорних форм в ігрову діяльність. Ця робота може відбуватися на спеціальних заняттях та бути частиною будь-яких інших видів спільної діяльності дітей і педагога (інсценування, театралізацій, обігрування, обговорення у спільній розмові). Водночас малюки, які виявляють зацікавленість книгою, здатні долучатися за власною ініціативою до самостійної діяльності в таких її формах, як коментоване розглядання ілюстрацій до художніх творів, декламування (самостійно та з допомогою дорослого) поетичних текстів, обігрування змісту коротких казок і віршів.

Важливим є питання стосовно широти, яскравості, відповідності часу палітри текстів для дітей, які ми об'єднуємо поняттям «художнє слово»: це передусім найкращі зразки усної народної творчості (загадки, примовки, забавлянки, утішки, заклички, лічилки, чистомовки, скоромовки, прислів'я і приказки, рухливі ігри з текстами); народні й авторські казки – серед них класичні тексти, що не втратили своєї актуальності, та твори сучасних українських авторів, а також окремі твори із скарбниці зарубіжної дитячої літератури, перекладені українською мовою; вірші та віршовані історії.

Художнє слово займає важливе місце в щоденній життєдіяльності малюків. Так, короткі, яскраві ритмічні тексти можуть бути використані протягом дня для супроводу цікавих справ (малювання, конструювання, прибирання, споглядання за природою, ігри тощо), а короткі вірші-ритми, що промовляються у супроводі простих рухів хором чи індивідуально, допомагають об'єднати дітей разом, задати спільний темпоритм життя, подарувати малюкам задоволення від рухів. Народні й авторські казки та оповідання використовують для розповідання з візуалізацією з подальшою розмовою за змістом, проживанням дітьми вражень від сприйнятого та обіграванням сюжету на ігровому полі. Ігри в супроводі римованих текстів допомагають наситити атмосферу життя групи радістю спільної гри, привчити їх до спільного ритму дій, вправлятися у промовлянні ритмічних текстів, що є важливим для подальших етапів розвитку дітей.

Використання ігрового поля як засобу і способу ознайомлення малюків з художнім словом дає змогу не лише візуалізовано знайомити дітей з текстами, а впустити їх у життя малюків, допомогти засвоїти, неодноразово повторювати індивідуально і хором, із задоволенням промовляти, смакуючи слова, рими, ритми.

До *переваг методики* використання ігрового поля належить такі його характеристики, як поліфункціональність (серед функцій використання ігрового поля: виховна, пізнавальна, комунікативна, інформативна, культуротворча та інші), інтерактивність (спільні дії дітей на ігровому полі за керуючої ролі педагога будуються на основі міжособистісної комунікації і взаємодії), ергономічність (ігрове поле є приємним, цікавим для використання інструментом, воно може бути легко й необтяжливо створене й так само швидко і просто ліквідоване, коли потреба в ньому зникає).

Серед основних *принципів* розгортання ігрового поля визначимо такі:

- принцип комплексного підходу забезпечується взаємозв'язком різних сторін освітньо-виховного процесу та передбачає поєднання психологічного, мовленнєвого, соціально-комунікативного, художнього, пізнавального складників із обов'язковим їх збалансуванням;
- унаочнення, адже малюки третього року життя ще не можуть сприймати тексти на слух і певний час тримати увагу без зорової підтримки; спільна діяльність на ігровому полі дає змогу довше тримати увагу дітей на змісті прослуханого;
- активності – забезпечується включеністю кожного з учасників у спільну ігрову дію і комунікацію на ігровому полі;
- вмотивованості – реалізується через наближення кожного учасника до цікавої гри за змістом літературного твору, що розгортається, нарощується на очах дітей та за їхньої участі в процесі;
- повторюваності – полягає в багаторазовому повторенні дітьми елементів художнього тексту в супроводі жестів, рухів, звуконаслідувальних дій, завдяки чому діти глибше їх осмислюють, запам'ятовують та знаходять нові варіанти більш вдалого їх виконання в умовах самостійної гри;
- індивідуалізації та диференціації – дозволить оптимізувати процес залучення дітей до спільної діяльності за змістом художнього твору на ігровому полі з урахуванням їхніх здібностей і можливостей;
- варіантності – забезпечує різні способи застосування ігрового поля як засобу ознайомлення дітей з художнім словом, художньої комунікації, обігрування, тобто відтворення сюжету в самостійній грі.

Важливим моментом у заохоченні малюків до художнього слова є забез-

печення їхньої активної позиції на всіх етапах роботи з текстом: сприймання, відтворення, виконання, проживання вражень у різних видах активності.

Розглянемо **основні способи використання ігрового поля** для ознайомлення малюків із художнім словом.

1. Розповідання педагогом казки чи оповідки в супроводі динамічної візуалізації.

Сприйняття тексту на слух є досить складною для малюків діяльністю. Щоб унаочнити зміст тексту, педагоги традиційно використовують книжки-картинки (кожен з епізодів казки супроводжується відповідною ілюстрацією), фланелеграф (відповідно до сюжетної лінії педагог виставляє на екран фігурки персонажів), іграшки, дії з якими унаочнюють казкові події, об'ємні фігурки настільного театру.

На відміну від названих засобів наочності, прерогатива використання яких є лише в педагога, а дітям відводиться пасивна роль глядачів, застосування ігрового поля дає можливість зробити малюків активними учасниками дійства. Адже бути всередині подій – найбільше відповідає природі дитини раннього віку. Для розповідання тексту в супроводі динамічної візуалізації рекомендуємо використовувати короткі, динамічні казкові сюжети з обмеженою кількістю персонажів, простими й зрозумілими для малюків діями. Прикладами такого тексту можуть бути народні казки «Теремок», «Три ведмеді».

Алгоритм розгортання ігрового поля, наприклад, казки «Теремок» може бути таким:

1) Підготовчий етап. Створення ігрового поля. Вихователь попередньо готує іграшкових персонажів казки (мишка, жабка, зайчик, лисичка, вовчик, ведмедик), деталі конструктора (цеглинки, кубики або хатка з картонної коробки), 1–2 фігурки ялинок; накриває їх серветкою, ховаючи від очей дітей. На столі, розташованому так, щоб дітям зручно було обступити його, педагог розкладає основу з картону чи тканини зеленого кольору, промовляючи: «Ось яка зелена травичка!». Запрошуючи дітей допомогти йому побудувати хатку, коментує свої дії: «Ось який теремок у нас вийшов. Стоїть серед ялинок». Заохочує дітей повторювати окремі слова, зацікавлює малюків: «Чия ж це хатка? Хто ж там житиме?». Пропонує дітям сісти навколо столу, щоб дізнатися, що буде далі. Сам педагог сідає за стіл, розташовуючи хатку перед собою. Можна запропонувати дітям зобразити руками дах хатки, створити ігрову ситуацію: «Стукаю до тебе в хатку, відчиняй!».

2) Основний етап. Розповідання казки у супроводі динамічної візуалізації. Розповідаючи казку, вихователь рухає фігурки персонажів по ігровому полю, активізує дітей запитаннями («Як пищить мишка?»), спонукальними вказівками («Покажіть долоньками на колінцях, як стрибає жабка, складіть пальчики, як вушка у зайчика»). Діти можуть на прохання педагога повторювати слова персонажів: «Хто-хто в теремку живе?» – «Це я, зайчик».

3) Ігровий етап. Самостійна гра дітей за мотивами казки. Після розповідання казки підгрупі дітей вихователь може запросити інших дітей послухати казку. Малюки, які вже слухали казку, можуть допомагати вихователю, рухаючи якусь із фігурок казкових персонажів та промовляючи відповідні слова. Вихователь може звертатися до цих дітей із запитаннями, що дають змогу закріпити сюжетну лінію – що буде далі. Діти за бажанням можуть побудувати теремок за допомогою педагога і продовжити гру.

2. Декламування вихователем віршованого тексту за участю дітей.

Таку ж активну позицію дітей як учасників спільної діяльності на ігровому полі можна забезпечити, використовуючи короткі, ритмічні віршовані тексти. Організаційний момент може виглядати саме так, як і в першому варіанті. Окремі тексти вихователь може промовляти від імені якогось іграшкового персонажа і навіть ввести текст у певну ситуацію. Розглянемо, як організувати роботу за текстом закличк «Кран, відкрийся! Ніс, умийся! Око, прокидайся! Личко, витирайся!». Алгоритм складається з трьох етапів:

1) Початковий. Первинне читання тексту. Закличку можуть «промовляти» іграшкова мама-кішка іграшковому кошеняті. Вихователь попередньо розігрує на ігровому полі ситуацію, коли кішка вмовляє свого синочка прокидатися.

2) Виконавський. Повторення тексту дітьми. Після кількаразового промовляння заклички вихователем, він може запросити дітей спробувати розбудити кошеня, промовляючи текст від імені якогось іграшкового персонажа (ведмедика, ляльки, робота тощо).

3) Ігровий. Самостійна гра дітей за змістом вірша. Діти можуть продовжити гру з персонажами, відображаючи ситуацію, у яку було введено віршований текст. Педагог допомагає дітям промовляти закличку.

Поетичні тексти можуть бути включені в ігрову ситуацію і виступати в ролі стартового, стимульного тексту, за змістом якого буде розгортатися спільна гра на ігровому полі. Продемонструємо це на прикладі вірша Грицька Бойка «Ведмедики»:

Ведмежаток я взяла,
Посадила до стола,
Стала медом частувати:
– Пригощайтесь, ведмежата!
А ведмедики сидять
І нічого не їдять:
Скуштувать медку охота –
Та відкрить не можуть рота.

Підготовчий момент було описано вище. Організація роботи за змістом вірша може відбуватися за таким *алгоритмом:*

1. Стартовий етап. Первинне прочитання вірша. Створивши ігрове поле, вихователь виразно промовляє вірш у супроводі його динамічної візуалізації. Він може запрошувати дітей розставляти іграшкові меблі, розсаджувати ведмедиків, промовляти слова.

2. Виконавський етап. Повторення тексту дітьми. Вихователь після кількаразового промовляння ігрового вірша може залучати дітей запрошувати ведмежат пригощатися, а промовляючи останні рядки тексту, передавати голосом і рухами розчарування тим, що ведмедики не пригощаються.

3. Ігровий етап. Самостійна гра дітей за змістом вірша. Діти можуть продовжити гру з іграшками, яких додатково вихователь вводить у ситуацію пригощання, щоб діти промовляли запрошення; або ж діти за допомогою педагога можуть розповідати про ведмедиків комусь із дітей чи дорослих.

3. Розповідання знайомого дітям тексту казки з підтримкою педагога. Цей спосіб роботи з текстом на ігровому полі дає змогу залучити дітей до відтворення знайомого тексту, сприяє активізації мовлення, ігрових дій у гурті з ровесниками. Важливо добирати добре знайомі дітям тексти – наприклад, народні казки «Ріпка» чи «Колобок». На відміну від попередніх варіантів, на етапі підготовки матеріалів для проведення заняття на ігровому полі вихователь має передбачити для кожного з малюків фігурки головного персонажа казки, щоб забезпечити можливість ведення діалогу з кожним учасників, хто виявить бажання грати в казку.

1) Виконавський етап розповідання казки – вихователь разом із дітьми заповнює ігрове поле казковими атрибутами й починає розповідати казку з активною участю дітей, які можуть підспівувати пісеньку колобка, промовляти казкові діалоги персонажів, імітувати рухи казкових героїв. Варто стимулювати коментування дітьми своїх дій, того, що відбувається на ігровому полі, спонукати дітей взаємодіяти. Наприклад, в одної дитини – фігурка колобка, в другої – зайчика. Вихователь, звертаючись до першої, пропонує: «Запитаймо зайчика, куди він іде».

2) Ігровий етап. Самостійна гра дітей за змістом казки, діти можуть продовжити гру на ігровому полі. Вихователь пропонує дітям фігурки колобків, створює ситуації зустрічі їх з іншими персонажами (тобто, вводить персонажі з іграшкової шафки групи), заохочує дітей промовляти нові діалоги за аналогією до тих, що тексті казки. За бажанням діти можуть перейти до самостійної гри. Вихователь може продемонструвати дітям, як зміни в заповненні елементами ігрового поля (поставили меблі – буде хатка; ялинки, квітки – буде ліс) збагачують можливості розгортання, оновлення ігрового сюжету, в який можна ввести й інших персонажів.

Нами представлено лише кілька варіантів використання ігрового поля в роботі з ознайомлення дітей раннього віку з художнім словом. Зауважимо, що під час дослідної роботи в межах інноваційного проєкту неодноразово було підтверджено ефективність використання ігрового поля як дидактичного засобу роботи з дітьми раннього віку.

Висновки. З огляду на значення художнього слова для становлення і розвитку особистості дитини, починаючи з перших кроків її життя, педагоги і батьки шукають ефективні засоби ознайомлення малюків із літературними і фольклорними текстами. Психологи ж доводять, що виховний вплив художнього твору забезпечується лише за умови активної позиції дитини в процесі сприймання, емоційного переживання та проживання вражень від почутого. Використання ігрового поля, на відміну від інших методів ознайомлення малюків з художнім словом, передбачає таке включення їх у процес дійства, що стимулює їхню емоційну сферу, вправляє у відтворенні знайомих текстів, активізує мовленнєві прояви, формує стійкий інтерес до мистецтва слова.

Методика використання ігрового поля як засобу ознайомлення дітей раннього віку з художнім словом характеризується багатофункціональністю та варіативністю, завдяки алгоритмічності зручна для відтворення вихователями в різних освітніх ситуаціях із використанням текстів різних жанрів.

Висвітлення методики роботи з літературними текстами на основі ігрового поля потребує продовження. Вважаємо за необхідне підготувати коментований методичний огляд традиційних та інноваційних засобів і способів роботи з фольклорними й літературними текстами в групах раннього віку; технологізувати найбільш ефективні з них, що й складатиме **перспективу подальших досліджень.**

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Аксарина Н. М. Воспитание детей раннего возраста. Москва: Педагогическое общество России, 2007. 226 с.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Саприкіна О. В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 408 с.
3. Выготский Л. Психология развития человека. Москва : Смысл; Эксмо, 2005. 1136 с.
4. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Моделювання освітнього процесу в групах раннього віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць Інституту проблем виховання НАПН України. 2020. Вип. 24. С. 85–105.
5. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення : метод. посіб. для вихователів. Київ : ТОВ «Редакція загальнопедагогічних газет», 2005. 128 с.
6. Гурковська Т. Супровід розвитку дітей раннього віку. *Дитячий садок. Бібліотека.* 2011. № 5. С. 128.
7. Эльконин Д. Б. Психическое развитие в детских возрастах : Избранные труды. Москва – Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. 417 с.
8. Елагина М. Г. Возникновение активной речи в процессе сотрудничества со взрослыми у детей раннего возраста : автореф. дис. … канд. психол. наук: 19.00.07. Москва, 1977. 13 с.
9. Запорожец А. Избранные психологические труды : в 2 т. Москва : Педагогика, 1986. 320 с.
10. Игра дошкольника : метод. пособ. / под ред. С. Новоселовой. Москва : Просвещение, 1989. 286 с.
11. Кольцова М. М., Рузина М. С. Ребенок учится говорить. Пальчиковый игротренинг. Екатеринбург : У-Фактория, 2004. 224 с.
12. Кононко Е. В мире раннего детства. Киев : Радянська школа, 1985. 119 с.
13. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2020. 44 с.
14. Ли Н. Приобретение коммуникативных навыков участия в диалоге ребенком второго-третьего года жизни. *Ребенок как партнер в диалоге* : Тр. постоянно действующего семинара по онтолингвистике. Вып. 2. СПб. : Союз, 2001.
15. Лисина М. Проблемы онтогенеза общения. Москва: Просвещение, 1986. 145 с.
16. Лямина Г. М. Развитие речи ребенка раннего возраста : метод. пособ. Москва : Айрис Пресс, 2005. 96 с.
17. Павлова Л. Н. Раннее детство: развитие речи и мышления. Москва : Мозаика-Синтез; ТЦ «Сфера», 2003. 168 с.
18. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста). Москва : Просвещение, 1981. 111 с.
19. Ушакова О., Гавриш Н. Знакомим дошкольников с литературой. Москва : Сфера, 2005. 224 с.
20. Саприкіна О. Розумні руки – світла голова : метод. посіб. для вихователів. Київ : ТОВ «Ред. загальнопед. газ»; СПД ФО Т. Соловей, 2005. 110 с.
21. Юртайкина Т. Развитие речи и речевого общения детей третьего года жизни. *Развитие речи и речевого общения дошкольников* / под. ред. О. Ушаковой. Москва : Сфера, 1995. С. 47–64.

References:

1. Aksarina, N.M. (2007). Vospitanie detei rannego vozrasta [Education of children of early age]. Moscow: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii.
2. Bohush, A.M., Havrysh, N.V., Saprykina. O.V. (2009). Teoriia i metodyka rozvytku movlennia ditei rannoho viku [Theory and methods of speech development of children of early age]. Kyiv: Vydavnychyi Dim «Slovo».
3. Vygotskii, L. (2005). Psikhologiia razvitiia cheloveka [Psychology of human development]. Moscow: Smysl; Eksmo.
4. Havrysh, N.V., Rahozina, V.V., & Vasylieva, S.A. (2020). Modeliuvannia osvitnoho protsesu v hrupakh rannoho viku [Modelling of the educational process in early age groups]. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats Instytutu problem vykhovannia NAPN Ukrainy, 24, 85–105.
5. Havrysh, N.V. (2005). Khudozhnie slovo i dytiache movlennia [Art word and children's speech]. Kyiv: TOV «Redaktsiia zahalnopedahohichnykh hazet».
6. Hurkovska, T. (2011). Suprovid rozvytku ditei rannoho viku [Supporting the development of early age children]. Dytiachyi sadok. Biblioteka, 5, 128.
7. Elkonin, D.B. (2001). Psikhicheskoe razvitie v detskikh vozrastakh: Izbrannye trudy [Mental development in childhood: Selected works]. Moscow – Voronezh: NPO «MODEK».
8. Elagina, M.G. (1977). Vozniknovenie aktivnoi rechi v protsesse sotrudnichestva so vzroslymi u detei rannego vozrasta [Occurrence of active speech in the process of cooperation with adults in children of early age]. (Dissertation Abstract, Moscow).
9. Zaporozhets, A. (1986). Izbrannye psikhologicheskie trudy [Selected psychological works]. Moscow: Pedagogika.
10. Novoselova, S. (Ed.). (1989). Igra doshkolnika [Preschooler's game]. Moscow: Prosveshchenie.
11. Koltsova, M.M., & Ruzina, M.S. (2004). Rebenok uchitsia govorit. Palchikovyi igrotrening [The child learns to speak. Finger-playing training]. Ekaterinburg: U-Faktoriia.
12. Kononko, E. (1985). V myre rannego detstva [In the world of early childhood]. Kyiv: Radianska shkola.
13. Kontseptsiia osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku: novyi pohliad. Naukova dopovid na zasidanni Prezydii NAPN Ukrainy [The concept of education of early and preschool

children: a new look. Scientific report at the meeting of the Presidium of the NAPS of Ukraine].

14. Li, N. (2001). Priobretenie kommunikativnykh navykov uchastiia v dialoge rebenkom vtorogo-tretego goda zhizni [Acquisition of communicative skills of participation in dialogue by the child of the second-third year of life]. In Rebenok kak partner v dialoge: Trening postoianno deistvuiushchego seminara po ontolingvistike: Vol. 2. Saint Petersburg: Soiuz.

15. Lisina, M. (1986). Problemy ontogeneza obshcheniia [Problems of ontogenesis of communication]. Moscow: Prosveshchenie.

16. Liamina, G.M. (2005). Razvitie rechi rebenka rannego vozrasta [Speech development of a child of early age]. Moscow: Airis Press.

17. Pavlova, L.N. (2003). Rannee detstvo: razvitie rechi i myshleniia [Early childhood: Development of speech and thinking]. Moscow: Mozaika-Sintez; TTs «Sfera».

18. Tikheeva, E.I. (1981). Razvitie rechi detei (rannego i doshkolnogo vozrasta) [Speech development of children (early and preschool age)]. Moscow: Prosveshchenie.

19. Ushakova, O., & Havrysh, N. (2005). Znakomim doshkolnikov s literaturoi [Introduce preschoolers to literature]. Moscow: Sfera.

20. Saprykina, O. (2005). Rozumni ruky – svitla holova [Smart hands is a light head]. Kyiv: TOV «Redaktsiia zahalnopedahohichnoi hazety»; SPD FO T. Solovei.

21. Yurtaikyna, T. (1995). Razvytye rechy y rechevoho obshchenyia detei treteho hoda zhyzny [Development of speech and speech communication of children of the third year of life]. In O. Ushakova (Ed.), Razvitie rechi i rechevogo obshcheniia doshkolnikov (pp. 47–64). Moscow: Sfera.

Natalia Gavrysh, Doctor of Pedagogical Sciences, Chief Researcher of the Laboratory of Preschool Education, Institute of Problems of Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine; n.rodinaga@ukr.net; https://orcid.org/0000-0002-9254-558

Methods of using the playing field to acquaint of children of early age with the artistic word

The article is devoted to the method of using the playing field, which was developed within the framework of an innovative educational project of All-Ukrainian level "Pedagogical conditions of personality formation and development in the early stages of ontogenesis" carried out during 2019-2021 in early age groups of preschool education. The main idea of the study was to identify the relationship between the peculiarities of formation and development of children of early age and the created conditions, to develop didactic and methodological support according to these conditions of the educational process in early age groups. The objectives of the study are to determine the conditions for promoting of formation and development of personality of children of early age, to develop appropriate scientific and methodological support of this process. Moreover, important attention was paid how to select and improve modern means of children's education, training and development.

The purpose of the article was to present the method of using the playing field as one of the effective means of educational work with children of early age in terms of their acquaintance with the artistic word.

The term "playing field" refers to a universal and multifaceted method of creation (based on packing box, table or floor, covered with a cloth of the desired colour or scarf / stole / coloured cardboard of the required size) and filling (puppets, toys, objects, pictures or flat images, substitute objects, etc.), didactic space for development of joint activities of children with educators or under their guidance. The advantages of using the playing field are named. Folklore and literary works for children are characterized. Traditional and innovative means and methods of work with texts of groups of children of early age are presented. The characteristics of the method of using the playing field as a means of acquainting children with the artistic word, the principles of its implementation, the main ways of working with texts are presented.

Key words: children of early age, playing field, literary works for children of early age, methods of working with texts.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2021 р.

DOI https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-3(101)-41-45
УДК 37.091.33 : 7 : 159.942 : 373.5

Миропольська Наталія Євгенівна,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ, Україна; nataliamyropolska@gmail.com; https://orcid.org/0000-0002-7469-5111

ЕМОЦІЙНЕ ПІДСИЛЕННЯ МИСТЕЦТВОМ: ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ

Подано розробку технологічних прийомів до підручника «Мистецтво (10–11 кл.)» авторів О. А. Комаровської, Н. Є. Миропольської, С. А. Ничкало, І. В. Руденко, що сприяють вдосконаленню й розвитку особистісних художніх цінностей старшокласників на уроках мистецтва. Представлено три групи технологічних прийомів, пов'язаних із використанням іншомовної мистецької термінно-ідіоматичної «інкрустації» уроків, мистецтвом літературно-художнього перекладу (стосується світового театру й поезії), діалогом культур.
Розроблені нові технологічні прийоми базуються на принципах їх кореляції з традиційними, організації учнівської творчості, «схвального резонансу» уроку, результатом яких є розуміння мистецького знака в його загальному та контекстуальному значеннях. Дані технологічні прийоми трансформують у побут школярів як норми і цінності мистецтва, так і вищі людські цінності, розуміння мови мистецтва як парадигми життя людського духу.

Ключові слова: *технологічні прийоми, старшокласники, уроки мистецтва, фразеологізми, літературно-художній переклад, діалог культур.*

Навчальний предмет «Мистецтво» передбачає знайомство учнів із творами, що дають наснагу й духовну енергію, виховують у школярів зацікавленість і жагу творчості. Саме входження людини у творчість є основою і «фокусом» цієї дисципліни. Вивільнити її від емоційної нейтральності й забезпечити стійкість ефективного стимулювання почуттєвої і розумової сфер старшокласників покликане емоційне підсилення мистецтвом, яке в разі коректного використання спеціально розроблених технологічних прийомів сприятиме виникненню довіри та прихильності учнів до творів, що вивчаються, переживань і співчуття до їх персонажів.

Цю проблему гуманітаристики розробляють сьогодні такі українські автори, як М. Велько (проблема співчуття в сучасному світі), Т. Кобзар (зв'язок процесу мовлення з процесом мислення), І. Малиновська (універсально-культурна семіотика), К. Сухорукова (мистецька компетентність), В. Устенко (потреба у створенні цільної картини світу в школі), В. Шалай (трансляція нових знань шляхом термінологічних систем) та ін., але їхні праці здебільшого присвячені суто теоретичним питанням.

Мета статті – ознайомлення із розробленими технологічними прийомами, що розвивають в учнів мистецько-естетичний досвід; емоційно-образний тип мислення; культурну самоідентифікацію.